

ДИСКУРСИ СТУДЕНТІВ ІЗ РІЗНИМИ УПОДОБАННЯМИ ЩОДО ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

У статті розкрито логіку розмірковувань (дискурс) студентів, які визначилися зі своїми уподобаннями щодо політичних партій. На прикладі реконструкції семантичних просторів прихильників Партії регіонів і Партії «УДАР» Віталія Кличка показано, що студенти із різними уподобаннями щодо політичних партій мають подібні категоріальні структури свідомості, але різні концепції організації семантичних просторів. Зокрема, студенти використовують ідентичні форми категоризації при сприйманні діяльності політичних партій. Водночас, вони по-різному оцінюють діяльність цих політичних партій, що виражається в розміщенні їхніх образів у семантичному просторі. Для того щоб розкрити дискурс студентів із різними уподобаннями щодо політичних партій, було введено додатковий об'єкт оцінювання – ідеальна політична партія. Виявлено, що студенти здатні переформатовувати організацію семантичного простору таким чином, щоб образ «симпатичної» політичної партії був максимально наближеним до образу ідеальної політичної партії. Здійснене переформатування семантичного простору є вираженням коригування студентами власного дискурсу відповідно до дискурсу «симпатичної» політичної партії.

Ключові слова: дискурс, семантичний простір, образ політичної партії, категоріальна структура свідомості, переформатування.

Постановка проблеми. Важливим індикатором якості процесу політичної соціалізації особистості є становлення в неї суб'єктності щодо політики, яка пов'язана з усвідомленням себе, свого місця в управлінні соціумом, з наявністю активної управлінської позиції щодо справ соціуму [1]. Найсприятливішим періодом для виникнення цього психологічного новоутворення є юнацький вік і молодість, коли відбувається самовизначення і самоствердження особистості в політичному житті.

Процес політичної соціалізації особистості завжди відбувається в конкретних історичних і соціально-політичних умовах, що позначається на змісті її політичної свідомості. Так, в умовах інформаційного суспільства політичне самовизначення молодої людини передбачає необхідність здійснення вибору між конкуруючими соціальними проектами різних політичних суб'єктів. Пропонуючи модель розвитку суспільства, кожний політичний суб'єкт керується своїм дискурсом, тобто певним способом розуміння світу, який ґрунтується на тій моделі світу, що склалася у нього [2; 5]. Вибір певного соціального проекту потребує від молодої людини коригування власного дискурсу, узгодження свого світобачення з більш широким соціальним контекстом.

Найефективнішим у дослідженні дискурсів індивідуальних суб'єктів є психосемантичний підхід, який дозволяє розкрити логіку розміркувань цих суб'єктів через аналіз їхніх семантичних просторів. Застосування методів психосемантики дає можливість виявити й описати категоріальні структури свідомості суб'єкта, а аналіз розміщення об'єктів у вигляді точок-координат у семантичному просторі – розкрити ставлення суб'єкта до цих об'єктів [4].

В одному з наших попередніх досліджень було виявлено, що для обґрунтування своїх уподобань індивідуальні суб'єкти були здатні скоригувати власний дискурс (семантичний простір). Вибудовуючи свої життєві плани на майбутнє, тобто плануючи можливість еміграції або можливість самореалізації у власній країні, суб'єкти конструювали свою модель світобачення. Зокрема, це виявлялося в тому, що в суб'єктів, які припускають можливість еміграції, образ України був негативно забарвленим і розміщувався на значній відстані від образу Україна-ідеал, до якого були набагато ближчими образи інших країн. Суб'єкти, які не припускають можливість еміграції, змогли переформатувати організацію свого семантичного простору, додаючи до нього нові виміри. У цих нових суб'єктивно значущих проекціях семантичного простору образ Україні був найбільш близьким до ідеалу [3].

Виходячи з того, що у процесі відображення дійсності когнітивна структура індивідуального суб'єкта потребує збереження динамічної рівноваги, було вирішено перевірити припущення, що уподобання індивідуального суб'єкта в ситуації вибору об'єктів, пропонувані для оцінювання, виявлятимуться в позиціонуванні цих об'єктів у сконструйованому семантичному просторі, а саме в наближеності образу «симпатичного» об'єкта до образу ідеального об'єкта. Для цього була взята зовсім інша змістовна царина – уподобання індивідуальних суб'єктів у сфері політичних партій. Виходячи з актуальності вивчення політичного самовизначення особистості в періоди юнацтва та молодості, було вирішено розкрити специфіку організації одного з фрагментів політичної свідомості студентів, які мають більш-менш чіткі уподобання щодо політичних партій. **Завданням** дослідження стала реконструкція категоріальних структур свідомості студентів із різними уподобаннями щодо політичних партій і визначення позиціонування в їхніх семантичних просторах образів «симпатичних» політичних партій відносно образу ідеальної політичної партії. **Мета** дослідження: визначити концепції дискурсів студентів із різними уподобаннями щодо політичних партій.

Методика та організація дослідження. Методичним інструментарієм стала анкета, складена відповідно до принципу суб'єктивного шкалювання. Стандартна процедура суб'єктивного шкалювання передбачає складання списків оцінюваних об'єктів і описових ознак, а також вибір градуальної шкали для оцінювання всіх об'єктів за кожною описовою ознакою. Об'єктами оцінювання було обрано політичні партії, які перемогли на парламентських виборах у 2012 році і, відповідно, які мають авторитет серед громадян України: Партія регіонів, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», Партія «УДАР» Віталія Кличка, Комуністична партія України, Всеукраїнське об'єднання «Свобода». До переліку об'єктів було включено також політичні партії, про які респонденти мають хоча б якісь уявлення: Радикальна партія Олега Ляшка, Партія «Наша Україна», Соціалістична партія України, Партія

зелених України. Нарешті, було введено такий об'єкт оцінювання, як «ідеальна політична партія». Список описових ознак включав 20 характеристик політичних партій, які було отримано за допомогою методу мінімального контексту, запропонованого Дж. Келлі. Суть методу полягає в тому, що респондентам у різних комбінаціях пред'являли тріади елементів (назви вищезгаданих політичних партій та елемент «ідеальна політична партія») і просили назвати будь-яку важливу характеристику, за якою два з них схожі між собою та відмінні від третього. Після цього респондентів просили назвати, у чому саме полягає відмінність третього елемента від двох попередніх. До анкети було включено ті характеристики політичних партій, які отримали найбільшу вагу серед інших. Отже, можна стверджувати, що складений список описових ознак відображає не випадкові, а значущі для даної групи респондентів характеристики політичних партій.

У дослідженні, яке було проведене навесні 2013 року, взяли участь студенти 3-го та 4-го курсів технологічного та психолого-педагогічного факультетів Чернігівського національного педагогічного університету. Загальна кількість учасників дослідження – 104 особи (50 хлопців і 54 дівчини) віком від 20 до 25 років. Перед тим, як студентам було запропоновано оцінити політичні партії, було зафіксовано їхні політичні преференції за допомогою таких запитань: «Яка з партій найбільше відповідає Вашим політичним поглядам?», «Якій з партій Ви найбільше симпатизуєте?», «Якщо б у найближчі вихідні проходили вибори до Верховної Ради України, за яку партію Ви б проголосували?». При обробці даних було відібрано анкети тих респондентів, які продемонстрували стійку прихильність до якоїсь однієї політичної партії (тобто які тричі обирали якусь одну політичну партію). Це дозволило виключити з числа респондентів тих, які не мають чітких політичних уподобань, а відповідно, й усталених критеріїв, на підставі яких вони категоризують політичні партії.

Результати дослідження та їх обговорення. Первинний статистичний аналіз даних показав, що у своїх політичних уподобаннях студентська

молодь віддає перевагу тим політичним партіям, які наразі мають найчисленніші фракції у Верховній Раді України (Партія регіонів, ВО «Батьківщина», Партія «УДАР» Віталія Кличка), а також тим, які представлені яскравими лідерами (Радикальна партія Олега Ляшка). Оскільки наше дослідження не передбачає аналізу змісту політичних преференцій студентів, надалі ми не будемо зупинятися на тому, яка кількість студентів підтримує кожну з політичних партій. Об'єктом нашого аналізу виступатиме категоріальна структура свідомості студентської молоді, яка опосередковує сприймання й оцінювання діяльності політичних партій, і семантична близькість між «симпатичною» та ідеальною політичними партіями.

Факторизація групових матриць даних дозволила виявити трьохфакторні структури семантичних просторів окремо для прихильників кожної політичної партії. Для того, щоб розкрити дискурс студентів із різними уподобаннями щодо політичних партій, докладніше розглянемо зміст факторних структур і розміщення оцінюваних об'єктів у семантичних просторах на прикладі прихильників двох політичних партій – Партії регіонів і Партії «УДАР» Віталія Кличка. Результати факторизації групових матриць даних студентів, які вказали на свою прихильність до цих двох політичних партій, наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Результати факторного аналізу даних прихильників Партії регіонів і Партії «УДАР» Віталія Кличка

Партія регіонів	Партія «УДАР» Віталія Кличка
<i>Перший фактор</i>	
35,12% сумарної дисперсії	47,74% сумарної дисперсії
орієнтована на союз із Росією 0,945 «старожил» у політиці 0,936 економічно орієнтована 0,804 згуртована 0,766 має позитивне ставлення до радянського досвіду 0,752 широко представлена в ЗМІ 0,740 соціально орієнтована 0,628 чітка ідеологія 0,608 орієнтована на інтереси старшого покоління 0,539 відома 0,519	щира 0,979 орієнтована на інтереси молоді 0,936 соціально орієнтована 0,932 співпрацює з опонентами 0,921 оригінальна 0,905 орієнтована на майбутнє 0,904 орієнтована на інтереси різних соціальних груп 0,884 орієнтована на покращення екологічної ситуації 0,866 орієнтована на союз із Європою 0,761 згуртована 0,733 чітка ідеологія 0,726

	економічно орієнтована 0,680 має яскравого лідера 0,619
Другий фактор	
31,25% загальної дисперсії	24,97% загальної дисперсії
широко представлена у ЗМІ 0,967 орієнтована на інтереси різних соціальних груп 0,928 орієнтована на майбутнє 0,824 оригінальна 0,741 чітка ідеологія 0,720 співпрацює з опонентами 0,699 орієнтована на покращення екологічної ситуації 0,671 орієнтована на інтереси молоді 0,594 згуртована 0,569 орієнтована на союз із Європою 0,519	широко представлена у ЗМІ 0,967 відома 0,949 орієнтована на тривалу роботу в політиці 0,811 має яскравого лідера 0,721 економічно орієнтована 0,655 згуртована 0,537
Третій фактор	
19,72% загальної дисперсії	18,91% загальної дисперсії
має яскравого лідера 0,906 відома 0,819 широко представлена у ЗМІ 0,588 соціально орієнтована 0,580 оригінальна 0,560 орієнтована на тривалу роботу в політиці 0,529	має позитивне ставлення до радянського досвіду 0,948 «старожил» у політиці 0,871 орієнтована на інтереси старшого покоління 0,848 орієнтована на союз із Росією 0,756

Аналіз факторний структур прихильників Партії Регіонів і Партії «УДАР» Віталія Кличка показує їх подібність за змістом факторів, але відмінність за порядком розміщення факторів. Так, по Партії регіонів інтерпретовані фактори розміщені наступним чином: перший фактор – *«стабільність функціонування, врахування історичного минулого країни»*, другий фактор – *«спрямованість на розвиток країни, здатність консолідувати суспільство в досягненні поставлених цілей»*, третій фактор – *«чіткість політичного іміджу»*. По Партії «УДАР» Віталія Кличка порядок розміщення факторів є дещо іншим: перший фактор – *«спрямованість на розвиток країни, здатність консолідувати суспільство в досягненні поставлених цілей»*, другий фактор – *«чіткість політичного іміджу»*, третій фактор – *«стабільність функціонування, врахування історичного минулого країни»*. Отримані результати свідчать про те, що незалежно від наявних уподобань у сфері політики, студентська молодь використовує практично ідентичні форми категоризації, завдяки яким вона сприймає й оцінює різні політичні партії як суб'єктів політики. Це вказує на те, що вона має схожі знання й уявлення щодо діяльності політичних партій, які були нею засвоєні

або сформовані в процесі політичної соціалізації. Водночас, відмінність у порядку розміщення факторів відображає різну суб'єктивну значущість цих форм категоризації для прихильників різних політичних партій. На наш погляд, це може бути пов'язано з трансформацією вже сформованих когнітивних структур у процесі пізнання політичної дійсності та визначення свого ставлення до неї.

Для того, щоб визначити дискурс студентів із різними уподобаннями щодо політичних партій, розглянемо докладніше, як розташовані образи політичних партій (у тому числі й ідеальної політичної партії) у системах координат категорій-факторів семантичних просторів прихильників Партії регіонів (Рис 1, 2) і Партії «УДАР» Віталія Кличка (Рис. 3, 4). При аналізі змісту семантичних просторів будемо враховувати місцезположення образів «симпатичної» та ідеальної політичних партій, а також їх просторову близькість відносно одна одної.

Встановлено, що в семантичних просторах своїх прихильників Партія регіонів позиціонується як така політична партія, що має чіткий політичний імідж, відзначається стабільністю діяльності порівняно з іншими відносно молодими політичними партіями, орієнтована на інтеграцію досвіду минулого історичного розвитку країни в здійснюваний політичний курс. Але водночас, вона поки що не може похвалитися помітними успіхами в розвитку країни, здатністю представляти інтереси різних верств суспільства, ідеологічною та організаційною єдністю. Цікавим є образ ідеальної політичної партії у свідомості прихильників Партії регіонів. Цей віртуальний політичний суб'єкт відрізняється такими характеристиками, як висока згуртованість, ідеологічна цілісність, популярність серед громадян, уміння інтегрувати досвід минулого в майбутній розвиток країни, модель якого могла б задовольнити різні верстви суспільства. Проте ідеальна політична партія має досить розмитий політичний імідж, що не є дивним, адже ідеальної політичної партії в дійсності не існує, а це не дозволяє чітко диференціювати її образ серед реально функціонуючих політичних партій.

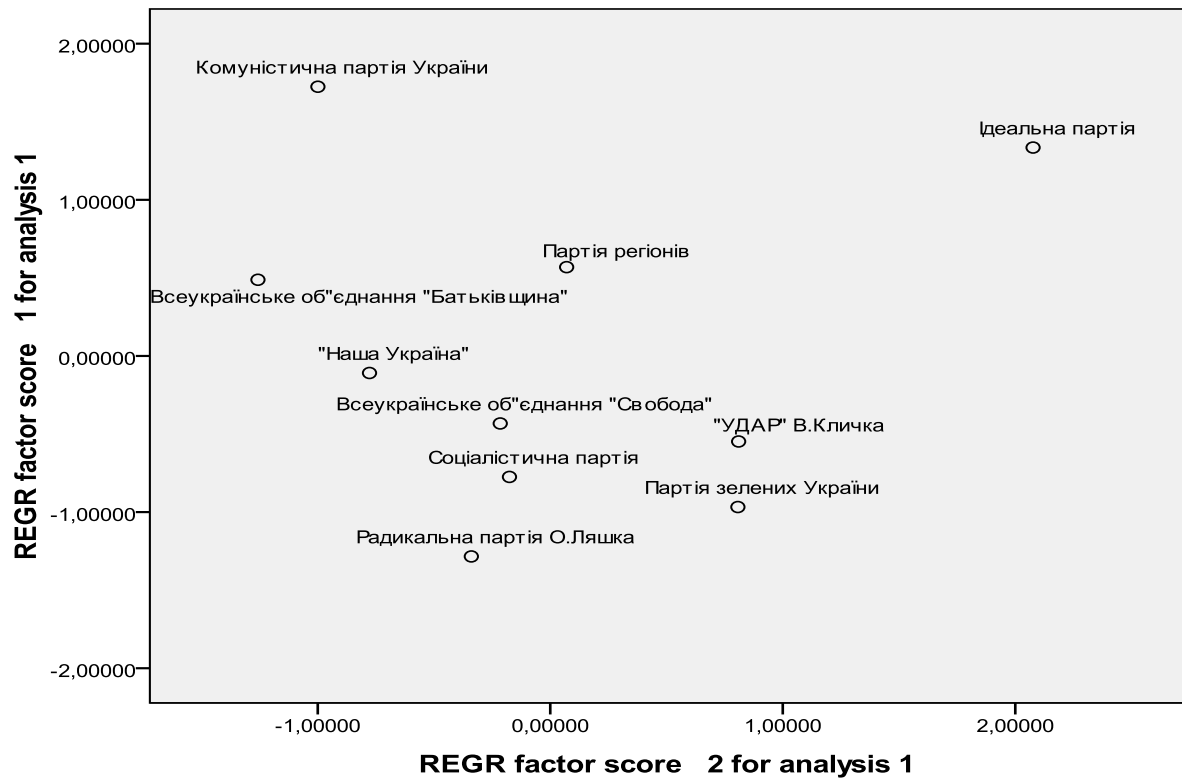

Рис. 1. Семантичний простір сприймання студентами Партії регіонів (Φ1 і Φ2)

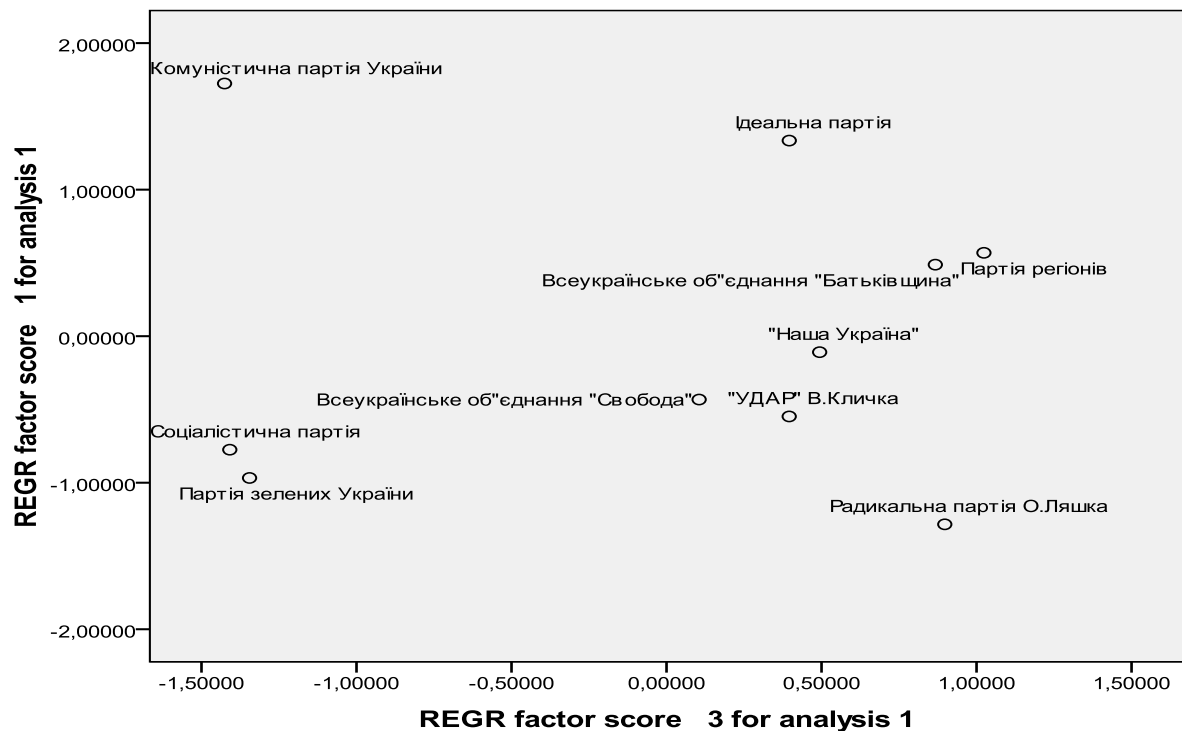

Рис. 2. Семантичний простір сприймання студентами Партії регіонів (Φ1 і Φ3)

Відповідно, у семантичних просторах своїх прихильників Партія «УДАР» Віталія Кличка постає як така політична партія, що є чітко

орієнтованою на всебічний розвиток країни, прагне об'єднати українське суспільство спільними ідеями, відзначається високою ідеологічною та організаційною єдністю, помітна серед інших політичних партій, має чіткий політичний імідж (за останнім параметром Партія «УДАР» Віталія Кличка поступається тільки Партії регіонів). Водночас, ця політична партія поки ще не може похвалитися тривалістю функціонування в політиці та прагненням запропонувати таку модель розвитку країни, яка враховувала б специфіку її історичного минулого. Досить яскравим є образ ідеальної політичної партії у свідомості прихильників Партії «УДАР» Віталія Кличка. Цей віртуальний політичний суб'єкт відзначається спрямованістю на досягнення помітних успіхів у розвитку країни за умови врахування інтересів різних верств суспільства та її історичного минулого. Виявлено, що у прихильників Партії «УДАР» Віталія Кличка політичний імідж ідеальної політичної партії також є досить розмитим.

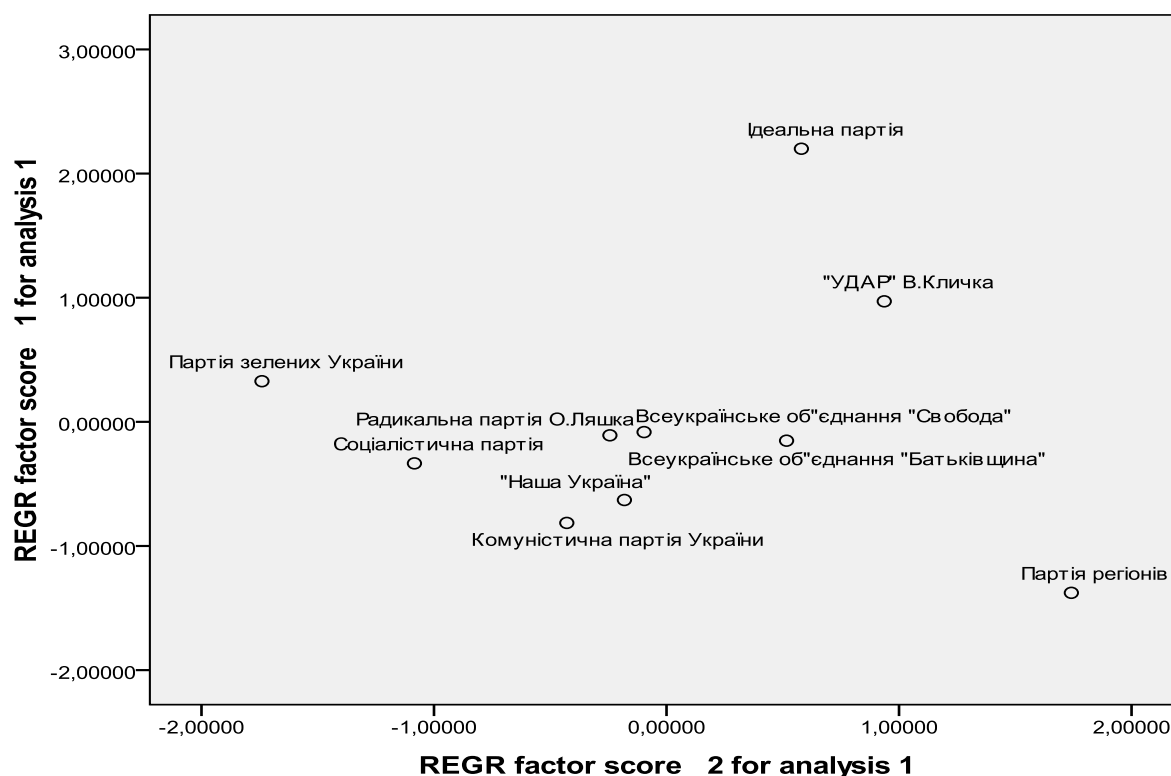

Рис. 3. Семантичний простір сприймання студентами Партії «УДАР» Віталія Кличка (Ф1 і Ф2)

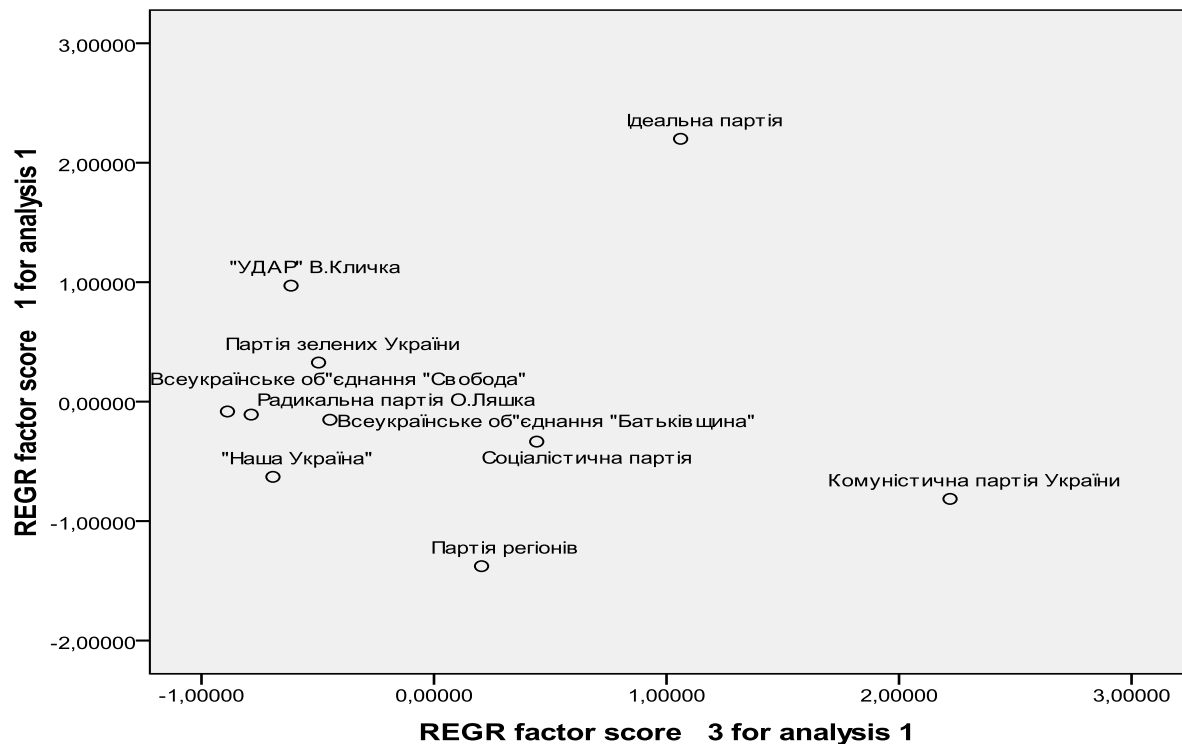

Рис. 4. Семантичний простір сприймання студентами Партії «УДАР» Віталія Кличка (Ф1 і Ф3)

Аналіз розміщення в семантичних просторах «симпатичної» та ідеальної політичних партій відносно одна одної показує, що образ «симпатичної» політичної партії є максимально наближеним до образу ідеальної політичної партії. Виключенням є тільки семантичний простір прибічників Партії регіонів, в якому за критерієм чіткості політичного іміджу до ідеальної політичної партії більш наближений образ ВО «Батьківщина». Це виключення не порушує загальний висновок про те, що для обґрунтування своїх уподобань студенти здатні переформатувати свій семантичний простір таким чином, щоб образи обраного та ідеального об'єктів були максимально наближеними один до одного. На нашу думку, це є свідченням змін у дискурсах індивідуальних суб'єктів.

Отже, стає зрозумілим перебіг міркувань студентів із різними уподобаннями щодо політичних партій: незважаючи на те, якій політичній партії віддається перевага, студенти коригують свої уявлення про її діяльність відповідно до пропонованого нею соціального проекту і наявних уявлень про те, якою має бути ідеальна політична партія. У результаті

змінюється значущість форм категоризації, а образ «симпатичної» політичної партії зміщується в ту зону семантичного простору, яка є привабливішою. Скоригований індивідуальний дискурс виступає надалі підґрунтям для вироблення суджень про політичне буття і вибору алгоритму дій щодо нього.

Висновки. Результати емпіричного дослідження підтверджують припущення про те, що формування уподобань, яке припускає вибір між декількома об'єктами, передбачає коригування людиною власного дискурсу відповідно до того наявного дискурсу, який закладено в обраний об'єкт. Іншими словами, людині доводиться переформатовувати організацію свого семантичного простору для того, щоб зберегти несуперечливість власного світобачення. Зокрема, було встановлено, що визначення студентами своїх уподобань щодо політичних партій супроводжувалося наближенням в їхньому семантичному просторі образу обраної політичної партії до образу ідеалу. Відмічений феномен було зафіксовано тільки у групах тих студентів, які мали більш-менш усталені уподобання щодо політичних партій.

Водночас, було виявлено, що навіть у групах стійких прихильників політичних партій організація семантичного простору є досить рухливою, що виражається у «дрейфуванні» образів політичних партій всередині семантичних просторів, утворених ідентичними за змістом категоріями-факторами. Все це свідчить про те, що уподобання студентів щодо політичних партій є нестійкими, а категоріальна структура їхньої свідомості є піддатливою до інформаційних впливів. Отже, цілком можливим є переосмислення студентами своїх уподобань у разі зміни трансльованих дискурсів або збагачення власного соціального досвіду. Виходячи зі специфіки політичного самовизначення юнацтва та молоді в умовах інформаційного суспільства, перспективою подальших емпіричних досліджень може стати вивчення змін в організації їхніх семантичних просторів, спричинених сплеском громадянської активності в українському суспільстві наприкінці 2013 – початку 2014 рр.

Література:

1. Авер'янова Г. М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г. М. Авер'янова, Н. М. Дембицька, В. В. Москаленко – К. : «ППП», 2005. – 307 с.
2. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Ван Дейк; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
3. Лісневська А. О. Дискурси студентів з різними життєвими планами щодо свого майбутнього в Україні / А. О. Лісневська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки : зб. наук. праць / наук. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип. 114. – С. 113-119.
4. Петренко В. Ф. Основы психосемантики / В. Ф. Петренко. – [2-е изд., доп.]. – СПб. : Питер, 2005. – 480 с. – (Серия «Мастера психологии»).
5. Филлипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л. Дж. Филлипс, М. В. Йоргенсен; пер. с англ. – Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2004. – 336 с.

A.O. Lisnevskia

DISCOURSES OF STUDENTS WITH DIFFERENT PREFERENCES ON POLITICAL PARTIES

The article deals with the students' who have formed their political preferences logic of reflection (discourse) on political parties. On the example of the semantic space reconstruction of the adherents of the Party of Regions and Vitali Klitschko Party "UDAR" it is shown that students with different preferences on political parties have similar categorical structure of consciousness, but different concepts of semantic spaces. In particular, students use identical forms of categorization in the perception of political parties activity. However, they evaluate the activity of political parties in different ways which is expressed in placing their images in the semantic space. In order to expand the discourse of students within different preferences regarding political parties the additional object of evaluation - an ideal political party was introduced. It is found that students are able to reformat the semantic space organization so that the image of the "sympathetic" political

party was as close as possible to the image of the ideal party. The realized reformatting of semantic space is an expression of student's own discourse adjusting to the 'sympathetic' political party discourse.

Keywords: discourse, semantic space, the image of the political party, categorial structure of consciousness, reformatting.

А.А. Лисневская

ДИСКУРСЫ СТУДЕНТОВ С РАЗНЫМИ ПРЕДПОЧТЕНИЯМИ ОТНОСИТЕЛЬНО ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ

В статье раскрыта логика рассуждений (дискурс) студентов, которые определились со своими предпочтениями относительно политических партий. На примере реконструкции семантических пространств сторонников Партии регионов и Партии «УДАР» Виталия Кличко показано, что студенты с разными предпочтениями относительно политических партий имеют подобные категориальные структуры сознания, но разные концепции организации семантических пространств. В частности, студенты используют идентичные формы категоризации при восприятии деятельности политических партий. В то же время, они по-разному оценивают деятельность этих политических партий, что выражается в размещении их образов в семантическом пространстве. Для того чтобы раскрыть дискурс студентов с разными предпочтениями относительно политических партий, был введен дополнительный объект оценивания – идеальная политическая партия. Выявлено, что студенты способны переформатировать организацию семантического пространства таким образом, чтобы образ «симпатичной» политической партии был максимально приближенным к образу идеальной политической партии. Осуществленное переформатирование семантического пространства является выражением корректировки студентами собственного дискурса в соответствии с дискурсом «симпатичной» политической партии.

Ключевые слова: дискурс, семантическое пространство, образ политической партии, категориальная структура сознания, переформатирование.